

De drie-euromaatschappij

“Bewoners komen me vragen of we eens mosselen kunnen eten. Dat lukt niet, want het past niet in ons budget. Jammer toch? Voeding is een van de zaken waar je op je oude dag nog naar kunt uitkijken. Maar omdat we voortdurend moeten beknibbelen, is dat niet mogelijk.” Negen chef-koks uit woonzorgcentra voor bejaarden slaken eind augustus 2016 een noodkreet over wat zich in hun keukens afspeelt, en op het bord van de bewoners. Ze vinden dat bejaarden te vaak industriële maaltijden voorgeschoteld krijgen: “Worteltjes, erwtjes en varkensvlees uit de diepvries: als je met drie euro per dag moet koken, kun je geen lekker eten serveren.”¹¹

Drie euro per dag per bewoner. Dat moet je thuis maar eens proberen: een hele dag eten en drinken met drie euro. Niet een week of zo. Maar de hele tijd. Dat is onmogelijk. Mosseltjes? Nee hoor. Plofkip uit Polen met diepvrieswortels. Een bejaardenindustrie waar – in de woorden van de groep verontwaardigde chef-koks – “winst en niet smaak” het uitgangspunt is. Winst en niet de smaak, dat is misschien wel de juiste boutade over wat er mis gaat met onze samenleving waar geïnvesteerd wordt in percenten, en niet meer in mensen. Een drie-euromaatschappij, de prijs van twee blikjes kattenvoer bij Delhaize.

De pamper is wel nat maar nog niet verzadigd

Laat het duidelijk wezen: de markt heeft niets te zoeken in de ouderzorg. De commercie beperkt de hulpverlening tot het strikt noodzakelijke en voor alle extra's betaal je bij. Geert werkt in een woon-

zorgcentrum dat deel uitmaakt van de commerciële Senior Living Group. “Hier is het de regel dat luiers voor 65 procent verzadigd moeten zijn vooraleer ze worden ververst. Kleurt de lijn op de luier geel dan is de luier droog. Een blauwgroene lijn geeft de mate van verzadiging aan. Een verzadiging van 65 procent komt overeen met vijf à zes accidentjes of drie echte plasjes.” Het kan nog erger, getuigt Imelda, die werkt voor een van de vele commerciële woonzorgcentra van Armonea. “Wij worden aangemaand om pampers te herbruiken. ’s Avonds krijgen onze bewoners een nachtpamber aan. Als we zien dat hun dagpamber drie streepjes aangeeft – wat wil zeggen dat hij wel nat is, maar nog niet verzadigd – moeten we die dagpamber bijhouden tot de volgende ochtend. Maar bijna niemand doet dat, omdat we dat onmenselijk vinden. Het gevolg is dat het luierverbruik in ons rusthuis veel te hoog ligt en dat de directie ons daar ook geregeld voor op het matje roept”, zegt Imelda.

De Armonea-groep is “marktleider” in de ouderenzorg. Marktleider, netjes toch. De markt van onze bejaarde medemensen. In ons land telt Armonea zowat 7.000 rusthuisbedden en serviceflats. Op de website van de marktleider staat: “2016 wordt een echt culinair jaar bij Armonea. Goed en lekker eten is belangrijk om te genieten van het leven.” En dan toont de site smakelijke foto’s van citroentaart, raclette, *moelleux au chocolat* met kaneelijs en *chicons au gratin*. Het water loopt al uit de mond. Een echte culinaire instelling, ze zeggen het zelf.

In augustus 2016 krijgt *Het Laatste Nieuws* de dienstnota te pakken van een van de dochters van Armonea, de woonzorgcentra Soprim@. Hier is het geen drie euro per dag, maar 4,10 euro per persoon voor het ontbijt, middagmaal en avondmaal. De richtlijnen laten niets aan de verbeelding over. Soep bij het middagmaal mag 25 centiliter zijn, gekookte patatjes mogen per kop 130 gram wegen, frieten 150 gram en kroketten vijfmaal 30 gram. Staat er rijst of pasta op het menu, dan moet de kok rekening houden met 60 gram per persoon in ongekookte toestand. De bewoners mogen 130 tot 150 gram gekookte groenten hebben, 40 tot 50 gram rauwe groenten. En wie dacht dat er toch met

de sauzen niet op een druppel meer of minder zou gekeken worden, heeft het mis. Vleessaus mag 10 centiliter bedragen per persoon, van roomsauzen mag een bewoner tot 20 centiliter krijgen. Hier wordt gemeten, gewikt en gewogen. Hier primeert afgemeten winst op de smaak.

Eind augustus 2016 slaat Liesbet Claeys, een jonge verpleegkundige, een hartenkreet in de media over de gevolgen van personeelstekort in een privé zorghotel in Gent: “De dochter van een bewoner vraagt me hoe het komt dat haar moeder al om zes uur naar bed wordt geholpen. Ze zou liever pas rond negen uur gaan slapen. Ik vind het triest de vrouw te moeten vertellen dat de personeelsbezetting geen andere zorgplanning toelaat. Toen ik aan de hogeschool leerde een injectie te geven, hadden ze er beter een chronometer naast gehouden. Bij alles eigenlijk. Want zo is het wel: een race tegen de tijd. Geen handschoenen, want geen tijd. Geen hulp bij het eten, want geen tijd. Geen levenskwaliteit, want geen tijd. Ik verontschuldig me de hele dag omdat ik geen tijd heb om langer bezig te zijn dan met het hoognodige. Sorry mevrouw, sorry meneer, sorry.”¹²

Mijn oma ligt in een ondergefinancierd bed

Dan overspoelt een stroom van reacties de sociale media. De herkenbaarheid van Liesbets verhaal is groot: verzorgers die zich voortdurend verontschuldigen omdat ze nauwelijks tijd hebben voor de hoogstnodigzakelijke zorg. In 2015 houdt de christelijke vakbond een enquête bij 2.500 personeelsleden in de bejaardenzorg: zes op de tien ondervraagden geeft aan dat er elke dag te weinig tijd is om te luisteren naar de bewoners of om even een praatje met hen te slaan. Te weinig tijd om te luisteren naar mensen met een maatschappelijke bagage van vele decennia en vervlogen tijden. Te weinig tijd om een praatje te slaan met de meest ervaren bouwers van onze samenleving. Hoe absurd is dat eigenlijk? Bijna de helft van het personeel vindt dat er te weinig tijd is om de bewoners de zorg te geven die ze nodig hebben.

Wie een vader of moeder in een rusthuis heeft, weet dat: er is personeel tekort. Maar officieel is dat niet zo. Dat komt natuurlijk omdat de normen veel te laag liggen. Onderzoekster Annelies De Coninck en professor Jozef Pacolet schrijven in hun studie voor het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin dat de overheid voor dertig minder zwaar zorgbehoevende bewoners amper een halve voltijdse zorgverlener voorziet, terwijl dat er eigenlijk vijf moeten zijn. Een halve! De wettelijke norm ligt zo ontielig laag, dat de publieke sector per tien werknemers zagezegd vier werknemers meer in dienst heeft dan vereist. Dat is natuurlijk niet zo. Er is gewoon veel te weinig volk. We moeten echt investeren in mensen die tijd krijgen voor zorg, tijd krijgen voor aandacht, tijd krijgen voor kwaliteit.¹³

Mensen blijven langer zelfstandig thuis wonen en verhuizen pas naar het rusthuis wanneer ze ouder zijn en zwaar zorgbehoevend. Maar in 2013 besliste de Vlaamse regering geen nieuwe erkenning meer te geven voor bedden voor zwaar zorgbehoevenden. Enfin, de bedden worden wel erkend, maar niet meer gesubsidieerd als bed voor een zwaar zorgbehoevende. Zo valt er voor zorgcentra veel geld weg. En dus liggen vandaag 15.000 zwaar zorgbehoevende bejaarden in een “ondergefinancierd bed”. En dat aantal loopt snel op. Dat betekent dat een zorginstelling te weinig geld krijgt om oma te verzorgen, ook al is zij zwaar zorgbehoevend. Hoe moet je dan het personeel betalen om oma de nodige zorg te geven? Dat zijn verscheurende keuzes die geen instelling wil nemen. Sorry, sorry, sorry. En dus neemt de werkdruk toe en worden de prijzen te zot. Een kamer in een woonzorgcentrum kost vandaag gemiddeld 1.500 euro per maand. Die kost zal oplopen naar 1.800 euro. Maar het gemiddelde pensioen is maar 1.200 euro. Wie kan een rusthuis nog betalen?

De rusthuisanimatie afschaffen?

Zwijgend in de buurt van de kerstverlichte dennennaalden hoor ik Geert Bourgeois op het radionieuws: “Iedereen kan op zijn manier zorgen voor wat warmte, al is het maar door een gesprek aan te knopen

met een buur.” Het is december 2014 en de Vlaamse minister-president roept alleman op “iets te doen aan de eenzaamheid”. Goed zo, denk ik. Dan zal er eindelijk fors worden geïnvesteerd in de zorgsector. Meer mensen, meer tijd, meer respect. “Mijn steun gaat uit naar de vele vrijwilligers in rusthuizen, ziekenhuizen en verenigingen”, zegt Bourgeois dan. Natuurlijk. Alle respect voor al die vrijwilligers. Ik ken er veel. Heel veel. Het zijn vrijwilligers die de polyvalente groepspraktijken van Geneeskunde voor het Volk hebben gebouwd. Letterlijk hé. Knap van de minister-president om hen een hart onder de riem te steken. Jammer van die aap in zijn mouw. Waarom geen dankwoordje aan al die zorgkundigen die professioneel werken in rusthuizen en ziekenhuizen? Waarom de zorgkundigen niet bedanken die overuren kloppen, het beste van zichzelf geven en het beu zijn om met veel te weinig volk te werken? Onschuldig is dat niet, de zorgsector noemen en dan alleen maar de vrijwilligers bedanken, zo denk ik. Vrijwilligers in de plaats van betaalde zorgkundigen, is dat de samenleving waar we naartoe willen? De radio gaat af. ’t Is lichtjesmaand en ik wil het even vredig houden.

Een aantal weken na de kersttoespraak van de minister-president, “lang leve de vrijwilligers in de zorg”, duikt er een nieuw plan op in de Vlaamse regering van Bourgeois. Vlaanderen speelt met het idee de subsidies voor animatie in woonzorgcentra af te schaffen. Alsof dat een luxe zou zijn. Animatie maakt nu net het verschil tussen een veredeld ziekenhuis waar je verpleegd wordt en een plek waar je met anderen samenleeft, waar je actief bent en je vaardigheden aanscherpt. Haal de animatie weg en voor veel ouderen blijft slechts het zitten over. De hele dag.

De clou is: de animatie afschaffen is een eis van de 14,6 procent commerciële rusthuizen. Zij hebben namelijk geen recht op een vergoeding van de overheid om hun animatoren te betoelagen, vindt het Arbitragehof. De schaarse publieke gelden mogen volgens het Hof niet dienen “ter persoonlijke verrijking” van de aandeelhouders van

die commerciële homes. Iedereen gelijk voor de markt, zeggen die homes daarop. Ze eisen dat de toelagen voor de animatoren worden afgeschaft in de 85,4 procent publieke rusthuizen en vzw's. Na stevig protest laat de regering het plan voorlopig varen. Maar de commerciële adder blijft onder het gras zitten. In het Vlaams Parlement laat bevoegd minister Jo Vandeurzen van de CD&V verstaan dat hij de toelages wil "heroriënteren naar een systeem dat rekening houdt met de zorg- en ondersteuningsnoden van de cliënten en dit ongeacht het juridische statuut van het woonzorgcentrum". In mensentaal: als er een kassa is voor animatie, dan moet die kassa er niet alleen zijn voor niet-commerciële instellingen, maar ook voor commerciële instellingen. Publiek geld dat gaat naar grote commerciële spelers.

En zo, gestuwd door de commerciële ondernemingswet, duwt deze regering de bejaarden in de handen van de geldgieren van big business. Megawinsten halen uit zorgactiviteiten, valt dat wel te rijmen, vraagt de journalist van *Het Laatste Nieuws* aan minister Vandeurzen. Die antwoordt: "Als ik kijk naar de mate van tussenkomst via de ziekteverzekering, denk ik eerlijk gezegd niet dat het mogelijk is om in de ouderenzorg superwinsten te maken." Geen winsten? Orpea, een multinational die over heel Europa zo'n 60.000 bedden heeft, draait een omzet van twee miljard en heeft een beurswaarde van 4,1 miljard. En Armonia, de Belgische "marktleider", realiseerde een bruto winst van 13,5 miljoen euro. Achter Armonia zit de Belgische haute finance van de AB-Inbev-groep.

Onze collectieve rijkdom koesteren en versterken

Het gaat om mensen. Mensen die hun hele leven hebben gewerkt, belastingen hebben betaald, de sociale zekerheid hebben gefinancierd, kinderen en kleinkinderen hebben opgevoed en *en passant* hebben geholpen om de banken te redden. Het aantal 80-plussers in ons land evolueert van 5,4 procent vandaag naar 6,3 procent in 2030. Dat is geen tsunami. Het is een geleidelijke toename, die een geleidelijke

verhoging van de budgetten met zich meebrengt. Die geleidelijke verhoging moeten we plaatsen naast de groeiende inkomsten. Onze economie brengt veertig procent meer rijkdom voort dan vijftien jaar geleden, maar die welvaart wordt almaar ongelijker verdeeld.

“Waar winst het wint van waarde is verlies het resultaat”, zegt burgerbeweging Hart boven Hard. We kunnen een samenleving opbouwen met concurrerende individuen, elk in hun eigen luchtbel, en met winst als hoogste goed. Of we kunnen gaan voor een gezonde, solidaire samenleving met sterke structurele hefboomen zoals zorg, onderwijs, openbaar vervoer en cultuur. Zo zorgen we ervoor dat iedereen samen vrij is van basiszorgen. Die hefboomen zijn geen kostenfactor, geen sociale last die we dringend moeten ontvetten, zoals de neoliberale leer beweert. Een sterke sociale zekerheid en goede publieke diensten zijn onze collectieve rijkdom die we moeten koesteren en versterken. Investeren in duurzame zorg rendeert voor heel de samenleving. Maar dat vraagt andere budgetkeuzes en een optimistisch geloof in de mens als verantwoordelijk sociaal wezen.